
Beyin Göçü ve Diaspora Ağları*

Neslihan ARSLAN**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı beyin göçü ve diaspora ağlarının kalkınma perspektifinde incelenmesidir. Çalışmada ABD’de yaşamakta olan doktora derecesine sahip ve diaspora ağı üyesi Türk bilim adamlarının Türkiye’nin kalkınmasına olan katkıları araştırılmıştır. Aynı zamanda Türk devlet politikaları beyin göçünden kalkınma sağlayabilme çabaları yönüyle irdelenmiştir. Kalkınmaya olan katkının ölçülmesinde iki farklı ölçek kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, Türk bilim adamlarının ve diaspora ağlarının Türkiye’nin kalkınmasına katkı sağlamadığını ve devlet politikalarının beyin göçünü kalkınmaya çeviremediğini göstermektedir. Ayrıca, Türk devlet politikaları ağlar üzerinde belirleyici olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Beyin göçü, diaspora ağları, kalkınma*

---

* Makalenin Geliş Tarihi: 23.01.2018, Makalenin Kabul Tarihi: 10.02.2018

** Yrd. Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Bu makale Neslihan Arslan tarafından İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde savunması yapılan “Beyin Göçü ve Kalkınma: Türkiye’nin Kalkınmasında Türk Bilim Diaspora Ağlarının Rolü” başlıklı doktora tezinden türetilmiş ve bildiri olarak sunulmuştur.

ABSTRACT

Brain Drain and Diaspora Networks

The aim of this study is to examine brain drain and diaspora networks in development perspective. In the study, it was investigated the contribution of Turkish scientists who live in the United States, have doctoral degree and are the member of diaspora network, to Turkey's development. At the same time, Turkish state policies were scrutinized in terms of their efforts to provide from brain drain. Two different scales were used in measuring the contribution to development. The obtained findings show that Turkish scientists and diaspora networks do not contribute to Turkey's development and state policies can not translate brain migration into development. Also, Turkish state policies are determinative on diaspora networks.

Keywords: *Brain drain, Diaspora networks, Development*

GİRİŞ

Beyin göçü, göç veren ülkeler nezdinde beşeri sermayenin kaybıyla sonuçlanmaktadır. Göçle ilgili geçmişten bugüne kadar yaşanan tartışmaların odak noktası göçün bir kayıp ya da kazanım olduğuna yönelmektedir.

Beyin göçü sonucu uğranılan kaybın kazanıma çevrilmesi amacıyla pek çok politika argümanı ortaya koyulmasına rağmen bu politikalar içerisinde gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ve başarılı sonuçlar veren diasporalar öne çıkmaktadır. Söz konusu ülkeler, göçmenlerinin üye oldukları diaspora ağlarıyla iletişime geçerek göçmenlerine ulaşabilmekte ve onların bilgi ve uzmanlıklarından yararlanabilecekleri devlet politikaları oluşturmaktadır. Mevcut politikalar sayesinde göçmenlerin kaynak ülkelerine geri dönmeleri dahi ülkelerinin kalkınmasını destekledikleri görülmüştür. Nitekim göçmenler, üye oldukları diaspora ağları yoluyla kendi ülkeleriyle güçlü bağlar kurarak ülkelerinden haberdar olmaktadır. Ayrıca ülkelerinde yer alan çeşitli kişi ve kuruluşlarla mesleki işbirlikleri içerisinde yer almakta ve ülkelere katkı sağlamaktadırlar.

Doktora derecesine sahip olan ve ABD'de yaşamakta olan bilim adamlarının kendi ülkeleri yerine buldukları ülkenin kalkınmasına katkı sağlayıp sağlamadıklarını ortaya koymak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ana hipotezi; ABD'de yaşayan ağ

üyelerinin ağırlıklı olarak buldukları ülkenin kalkınmasına katkı sağladığı yönündedir. Araştırma kapsamında öne sürülen diğer hipotezler ise; diaspora ağlarının Türkiye'nin kalkınmasına katkı sağlamadığı, Türk devlet politikalarının beyin göçünü kalkınmaya dönüştüremediği ve Türk devlet politikalarının yurtdışındaki ağlar üzerinde belirleyici olduğuna ilişkindir.

Çalışma kapsamında yöntemsel açıdan verilere ulaşmada anket tekniği uygulanmıştır. Katılımcılara daha hızlı ve kolay ulaşılması yönüyle pratik bir yöntem olması anket yönteminin seçilmesinin öncül nedenleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca katılımcıların ABD'de yaşıyor olmaları, ülkenin coğrafi olarak geniş bir alanı içermesi ve bu nedenlerle katılımcılara ulaşmanın fiziksel anlamda zorluğu elektronik anket yönteminin seçimini zorunlu kılmıştır. Elektronik anket uygulaması ile araştırmacı tarafından katılımcılara müdahalenin olmadığı ve katılımcıların istedikleri zaman ve mekân içerisinde anketi cevaplandırmaları olanaklı hale gelmiştir. Anket içerisindeki soru sayısının yüksek tutulması sayesinde ise bire bir görüşme fırsatı bulunamayan katılımcılardan detaylı bir bilgilendirme olanağına kavuşulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde; beyin göçü ve beyin göçü kapsamında yer alan tartışmalar ele alınarak milliyetçi görüş ve insaniyetçi görüş ile ikinci dönem tartışmalardan bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde diaspora kavramı detaylandırılarak diaspora ağlarının içerikleri ve özellikleri belirtilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın amacı kapsamı, yöntemi, ölçeğin geliştirilmesi ve örnekleme yer verilerek çeşitli istatistiksel tablolarla ulaşılan veriler detaylandırılmıştır. Sonuç bölümü ise bulguların ve literatürün genel değerlendirmesi yapılarak sona ermektedir.

BEYİN GÖÇÜ VE FARKLI DÖNEMLER İTİBARI İLE TARTIŞMALARIN BOYUTU

Beşeri sermayenin tek yönlülüğü olarak ifade edilen beyin göçü, insanın beceri, yetkinlik ve tecrübelerini tanımlamaktadır. Kavram ilk kez, Royal Society tarafından oluşturulmuştur. Buna göre; bilim adamları ve teknoloji alanındaki uzmanların 1950 ve 1960'lı yıllarda ABD ve Kanada'ya yönelik işgücü hareketliliklerini anlatmak amacıyla ilgili kavrama literatür-

de yer verilmiştir. Zamanla güneyden kuzey ülkelerine yönelen bir seyir haline gelen beyin göçü 1960 ve 1970'li yıllarda göç veren kaynak ülkelerde çeşitli tartışmalara yol açmıştır (Davenport, 2004, 618).

Birinci dönem tartışmalar beyin göçünün 1960'lı yıllara kadar geriye götürüldüğü ve göçün bir kayıp mı yoksa bir kazanım mı olduğu sorusunu cevaplandırmaya odaklanmıştır. Söz konusu tartışmaların odağında iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Bunlar milliyetçi ve insanietçi görüşlerdir. Don Patinkin tarafından ileri sürülen milliyetçi görüş, gelişmekte olan ülkeler açısından göçün potansiyel bir tehlike olduğunu iddia etmekte ve beşeri sermayenin ulusal ekonomiler için önemine değinmektedir. İnsaniyetçi görüşün savunucusu Harry Johnson ise göçün hem kaynak ülkeler hem de dünya ekonomisi açısından kazanımları olduğuna dikkat çekmiştir. Nitelikli göç kayıplarının zaman içerisinde kazanıma dönüşeceğini iddia eden Johnson ve temsilcisi olduğu insanietçi görüşün iyimser; Patinkin'in temsil ettiği milliyetçi görüşün ise kötümser bir tablo çizdiği söylenebilir (Cañibano, 2010, 6).

Beyin göçüne yönelen ikinci dönem tartışmalar ise göçü kayıp ve kazanım yönleriyle yeniden ele almaktadır. Gönderen ülkenin kaybını esas alan bakış açısıyla ele alındığında göç olgusu Wong ve Yip tarafından kapalı ekonomilerde değerlendirilerek maliyet boyutuyla incelenmiştir. Özellikle ekonomik büyümenin zarar göreceğini iddia eden bu bakış açısına göre göçün sınırlandırılması gerekmektedir. Ayrıca eğitim politikaları sonucu eğitimci ve öğrenci sayılarının artmasıyla da büyümenin yavaşlamasının engelleneceği öne sürülmektedir. Burada karşılaşılan temel sorun ise nitelikli işgücünün ücretlerindeki artışın niteliksiz işgücü artışlarından yüksek olması ve farkın giderek açılmasıyla dengeli kalkınma amacından uzaklaşılması endişesidir. Ayrıca geride kalan nitelikli işgücünün gelirlerinde göç nedeniyle yükselme yaşansa da milli gelirden ortaya çıkacak düşüşün göçün olumsuz sonuçları arasında yer alacağı öngörülmektedir. Söz konusu durum işgücü hareketliliğinin devam etmesi ile beşeri sermayenin büyüme oranındaki azalma tehlikesine ve gelecek neslin büyüme oranlarındaki düşüşten olumsuz etkilenmesine neden olabilecektir (Wong ve Yip, 1999, 701-725). Benzer bir bakış açısı sunan Di Maria ve Stryszowski de çalışmalarında nitelikli işgücü göçü ile işgücü piyasaları ve kalkınma arasında ilişki kurarak yetenekli kişilerin başka ülkelere gitmelerinin kaynak ülkelerin büyüme hızını azaltacağını iddia etmekte

ve söz konusu azalmanın ülkelerin birbirini teknolojik gelişme olarak yakalayacağına dikkat çekerek gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki mesafenin açılmasına neden olarak yakınlaşma hipotezini yok sayacağını ileri sürmektedir (Di Maria ve Stryszowski, 2009, 307).

İkinci dönem tartışmalar içerisinde göçü faydalı bir süreç olarak gören Grubel ve Scott ise dönemselsel olarak göçün kısa ve uzun vadede yarar ve zararlarını ele almıştır. Bu bakış açısına göre; kısa vadede göç, ekonomik kayıplara neden olsa da uzun vadede ülkesinde kalan nitelikli işgücünün ülkeden ayrılan nitelikli göçmenlerin yerine geçmesinden ötürü kayıpların önemli olmadığı ileri sürülmektedir. Ayrıca dışsal-lıklar ve vergi boyutuyla gelirin yeniden dağılımı göçün kazanımları arasında yer almaktadır. Bu nedenlerle başta bilim adamları ve mühendisler gibi göç etmiş nitelikli meslek sahiplerinin kendi ülkeleri ve gittikleri ülkelere faydalı olmaları amacıyla uluslararası işgücü hareketliliğinin önü açık tutulmalıdır (Grubel ve Scott, 1966, 271-274).

Beyin Göçüne Karşı Politika Aracı: Bilimsel Diasporalar

Diaspora ağlarının geçmişine ilişkin bulgular 20. yüzyılda Polonyalı köylülere kadar gitmektedir. Söz konusu oluşumlar sonucu göçmenlerin geride bıraktıkları akrabaları, arkadaşları ya da göç veren ülkelerin yurtdışındaki vatandaşlarıyla kurdukları ilişkileri sürekli kılarak göçmen ağları olarak isimlendirilen diaspora kavramı öne çıkmaktadır. Bugün başta Çin, Kolombiya ve çeşitli Afrika ülkeleri olmak üzere pek çok ülke, diasporalar sayesinde göçmenlerinin kaynak ülkelerine fiziksel olarak geri dönüşlerine gerek kalmadan ülkeleriyle sürekli ilişkiler kurmakta ve beyin göçünün neden olduğu kayıp kazanıma çevrilebilmektedir (Sahay, 2009, 33).

Örgütlenme biçimlerine göre diasporalar şu şekilde farklılaşmaktadır. Bunlar (Meyer ve Brown, 1999):

- Öğrenci/Araştırma ağları; yurtdışında yaşayan öğrenciler arasında bilgi paylaşımının geliştirilmesi ve işgücü piyasasıyla bütünleşmenin sağlanmasını amaçlar. Söz konusu ağlar ağırlıklı olarak sanayileşmelerini tamamlayan ülkelerin öncülüğünde yürütülmektedir.
- Yerel/Mesleki Kuruluşlar Şeklinde Ortaya Çıkan Yapılanmalar;

göçmenlerin bir araya gelerek sosyal, kültürel ve mesleki boyuttaki paylaşımlarını esas alan ağlardır. Çin merkezli CESASC ve Hindistan merkezli SIPA bu ağların ilk sıralarında yer almaktadır. Uzmanlık alanlarındaki birikimleri izleyebilme ve ilişkilerin güçlenmesi bu etkinliklerle mümkün kılınmaktadır.

- TOKTEN Programı Kapsamında Bilgi Transferi; nitelikli işgücünün kendi ülkelerine belirli zamanlarda bilgi ve yetenek transferiyle mesleki tecrübelerini aktardıkları bir programdır. BM tarafından başlatılan bir kalkınma programı olan TOKTEN ile; uzmanlar çeşitli projeler ve üniversitelerle işbirlikleri yaparak görev almaktadır.
- Gelişmekte olan entelektüel/bilimsel diasporalar; göçmenlere ilişkin havuzun oluşturulmasıyla kalkınma sürecinin desteklendiği yapılanmalar olmakla birlikte, söz konusu yapılanmalar yetersiz bilgi akışına sahiptir. Yaygın örnekleri Tayland RBD projesi ile FORS-Foundation Romania adlı Romanya merkezli oluşumdur.
- Entelektüel/Bilimsel Diasporalarda; kaynak ülkeyle bağ kurabilme anlayışı öne çıkmaktadır. İlgili yapılanmanın üyelerinin yurtdışında yaşıyor olmaları dikkate alınmakta ve belirli bir ülkenin vatandaşı olma koşulu aranmamaktadır. SANSA ve CALDAS ile gelen entelektüel/bilimsel diasporalar arasındadır (Brown, 2000, 4-5).

Bilimsel diasporaların başlıca özelliklerini özetlemek gerekirse; üyelerinin yurtdışında yaşamaları/çalışmaları, uzmanlık gerektiren çeşitli alanlarda üyelerin nitelikli işgücü özelliği göstermesi, dünya genelinde bir veya birden fazla ülkede var olmaları, üyelerinin kendi ülkelerinin kalkınmasını desteklemek için fiziksel olarak ülkelere geri dönmeleri yerine buldukları ülkelere de destek olabilmeleri, terk edilen ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasının desteklenmesinin öncelikli olması, bilgi ve uzmanlığın kaynak ülkeye transferi şeklinde sıralanmaktadır.

Dünya genelinde görülen diasporalar konusunda Brown tarafından ortaya koyulan çalışmada, farklı özelliklerine göre ağlardan bahsedilmektedir. Bu durum günümüzde pek çok ülkenin diasporalardan yararlanma

yoluna başvurduğunu göstermektedir (Bakınız: Tablo 1, Ek 1).

Türkiye açısından yurtdışında bulunan göçmenlerin Türkiye'nin kalkınmasına katkı sağlamaları konusunda TÜBİTAK VE UNDP arasında "Teknolojinin Türkiye'ye Yeniden Transferi" adlı bir işbirliği programı gerçekleştirilmiş ve söz konusu program 1976 yılında uygulanmıştır. İlerleyen yıllarda kapsamı genişleyen program sayesinde nitelikli uzmanlar iki haftadan başlayarak 12 haftaya kadar uzayan sürelerle Türkiye'de fizik, kimya, ekonomi, pazarlama, endüstri, makine vb. alanlar olmak üzere toplam otuz beş alanda Türkiye'ye yönelik katkı sağlamışlardır. Program sayesinde 1993 yılına kadar ülkemizde yararlanılan uzman sayısı 450'ye ulaşmıştır. 1993'te yararlanılan uzmanların % 77'si ise ABD'den gelmişlerdir (Kurtuluş, 1999, 117-119).

Ayrıca TÜBİTAK öncülüğünde ABD'de yaşamakta olan Türk araştırmacıların Türkiye'ye çekilmesi amacıyla 2010 yılından bu yana aktif rol üstlenen TÜBİTAK'ın çabaları sonucu, beyin dolaşımının sağlanması ve "Research Destination Turkey" adlı ve hedefinde Türkiye'nin yer aldığı atölye çalışmaları ile ABD'de bulunan araştırmacıların Türkiye'deki çalışmalarda yer almaları, böylelikle iki kıta arasında araştırma merkezli işbirliğinin gelişimi desteklenmiştir (Papila, 2013).

ARAŞTIRMA

Amaç, Yöntem ve Örneklem

Araştırmanın amacı; ABD'de yaşayan ve diaspora ağlarına üye olan bilim adamlarının Türkiye'nin kalkınmasına olan katkılarının incelenmesidir. Araştırma kapsamında örneklem ulaşma konusundaki zorluk ve aradaki mesafe nedeniyle elektronik anket yönteminden yararlanılmıştır. Örneklem sayısını rastgele örneklem yoluyla seçilen doktora derecesine sahip 227 Türk bilim adamı oluşturmaktadır. Verilerin girilmesi konusunda SPSS paket programının kullanıldığı araştırma kapsamında diaspora ağlarının ve devlet politikalarının beyin göçünü kazanıma dönüştüren kalkınma politikalarına yönelik algılarının daha önce araştırılmamış olması çalışmayı özgün kılan gerekçe olarak gösterilmektedir.

Çalışmada bilimsel diasporalar konusunda literatür incelemesi yapılarak

gelişmekte olan ülkelerin beyin göçünü kazanıma dönüştürücü politikaları incelenmiş ve diaspora ağlarının kalkınmaya katkısı konusundaki çalışmaları ölçek adı korunarak dört alt boyutta toplanmıştır. Söz konusu boyutlar; kaynak ülkeyle bağlantı, mesleki işbirliği, ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası ve diaspora gönüllülüğü olarak isimlendirilmiştir.

Kaynak ülkeyle bağlantı boyutu açısından değerlendirildiğinde; Meyer ve Brown, ağ üyelerinin kaynak ülkeleriyle ilgili gelişmelerden haberdar olabilmeleri amacıyla bilgilendirme araçlarının etkili olduğuna dikkat çekmektedir (Meyer ve Brown, 1999). Diaspora ağları, iletişim teknolojilerinin giderek artan gelişimiyle birlikte, iletişim kanallarında da çeşitliliğe gitmiş ve günümüzde internet, televizyon, radyo, mobil telefon gibi teknolojik araçlar yardımıyla kaynak ülkelerin kalkınmasında ve bilgi paylaşımında etkin bir role oynamıştır. Ayrıca diaspora grupları, para transferinden bilgi transferine kadar pek çok alanda bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak sosyal, ekonomik ve politik yardım etkinliklerinde etkin rol üstlenmektedir (Gueron ve Spevacek, 2008, 7-9).

Mesleki İşbirliği: İlgili boyut diaspora ağları ile ilgili yapılan çalışmalardan göç veren ülkelerin yurtdışındaki bilim adamları ile ortak çalışmalar gerçekleştirmek amacıyla işbirliğini esas alan projelerde yer aldıklarını ortaya koymaktadır. Çeşitli alanlarda yapılan bu işbirlikleri hem bölgelerde yatırıma yönelik etkinliklerin desteklenmesi hem de nitelikli bireyleri kaynak ülkelerinin kalkınması konusunda sorumlu kılmaktadır (Tejeda, Varzari ve Porcescu, 2013, 157).

Diaspora Gönüllülüğü bağlamında kaynak ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmasını destekleyen diasporalar bilgi aktarımında gönüllülük esaslı yaklaşım sergilemektedir (USAID, 2008). Bu bağlamda; kaynak ülkeye bilgi ve yetenek transferinin sağlanması, uzmanlık aktarımı, finansal aktarım ve kalkınmanın sağlanması konusunda destek verilmesi diaspora ağlarının gönüllülüklerinin göstergeleri arasında yer alan uygulamalar içerisinde gösterilmektedir (Diaspora Volunteering: A Comhlámh Discussion Paper).

Ağ Yönetiminin Kaynak Ülkeyle Birlikte Hareket Etme Çabası: Meyer ve Brown diaspora ağlarının yönetim komitesi ya da yürütme kurullarınca yönetildiğine dair bulgulardan söz etmektedir (Meyer ve Brown, 1999).

Nitekim ağların kurumsallaşmış yönetim yapıları, ağlar tarafından alınacak kararlarda etkili bir mercii görevi görülmesini kolaylaştırmaktadır. Ağların yönetimlerinin kaynak ülkede gerçekleştirilecek çeşitli etkinlikleri organize edebilme becerileri, kaynak ülkelerdeki kişi ya da kuruluşlarla bir araya gelme konusunda girişimcilikleri ve sorumluluk alma konusundaki başarı göstergeleri ile kaynak ülkelerin kalkınmasını sağlayıcı rol üstlenebilme özellikleri ilgili boyutun ölçülmesinde kullanılacak kriterler arasında yer almaktadır.

Çalışmada kullanılan ikinci ölçek olan ikinci ölçek “devlet politikalarının kalkınma katkısı” olarak adlandırılmış ve ölçeğin oluşturulması kapsamında devletin yurtdışındaki vatandaşlarına yönelik göçü kazanıma dönüştürücü politikalarını temsil ettiği düşünülen beş boyut oluşturulmuştur. Buna göre, devlet politikalarının beyin göçünü kalkınmaya dönüştürücü politikaları açısından; devletin yurtdışındaki vatandaşlarıyla ilgilenmesi ve onlarla bir arada olma faaliyetleri sonucu “ulusaşırı hareketlilik”, iletişim kanallarını etkili biçimde kullanarak yurtdışındaki vatandaşlarına yönelik bilgi paylaşımında bulunması sonucu “bilgi akışı ve erişim”, yurtdışındaki vatandaşlarıyla kesintisiz ve güvene dayalı bir ilişki gerçekleştirmesi sonucu “ilişkilerin sürekliliği”, yurtdışındaki vatandaşlarının bilgi ve uzmanlıklarının kendi ülkelerine aktarılması konusundaki teşvik edici çabaları “bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi”, devletin çeşitli kuruluşlar (özel sektör, kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları vb.) ile birlikte beyin göçünü kazanıma dönüştürmeye yönelik çabaları ise “kurumlararası koordinasyon” boyutunun ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Ulaşırı hareketlilik boyutu kaynak ülkelerde devletin yurtdışındaki vatandaşları ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik çabaları olarak gösterilmektedir. Söz konusu boyut büyükelçilikler vb. kuruluşların yurtdışına mobilize oldukları ve orada bulunan vatandaşları ile kültürel, mesleki, sosyal etkinlikler düzenlemeye yönelik faaliyetlerini içermektedir (IOM, 2013, 38).

Bilgi akışı ve erişim: kaynak ülkelerin yurtdışındaki vatandaşlarına ulaşabilmeleri konusunda önemli bir bilgi kaynağı sunmaktadır. Diasporayı hedefleyen çalışmalarda ulaşılan kişi sayısı açısından ülkelerin resmi web siteleri (Séguin, 2006, 85) ve göçmenlere ulaşılmasında etkili bir

araç olan data kayıtları bilgi akışının sağlanmasında etkili yollar olarak öne çıkmaktadır (Ferede, 5).

İlişkilerin Sürekliliği: Diaspora ağlarının kaynak ülkelerin kalkınmalarını desteklemeleri konusunda kaynak ülke ve diaspora arasındaki karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesi açısından ilişkilerin sürekliliği boyutu da araştırmaya dahil edilmiştir. İlişkilerin sürekliliği bağlamında ölçülmesi öngörülen temel göstergeler; diasporalarla kurulan ilişkinin kesintisizliği, ilişkinin gücü ve mevcut ilişkilerin uzun süre daha devam etmesi konusunda istikrar göstermesi olmak üzere üç başlıkta ele alınacaktır.

Bilgi ve Yetenek Transferinin Özendirilmesi: Nitelikli göçmenlerin bilgi ve uzmanlıklarını kaynak ülkelere aktarmaları yolundaki çabalarının bir göstergesi olarak ortaya çıkan boyut kapsamında öne çıkan çalışmalar arasında; göçmenlerin kaynak ülkelerinde kitap yayınlamaları, uzaktan eğitim, üniversiteleri desteklemelerine yönelik faaliyetleri gibi bilginin ve uzmanlığın doğrudan kaynak ülkeye aktarılmasının hedeflendiği somut uygulamalara yer verilmektedir (Kuznetsov, 2006, 226).

Kurumlararası Koordinasyon: Devletlerin yurtdışında yaşamakta olan göçmenlerini kaynak ülkelere çekebilmek amacıyla kurumsal mekanizmalarını kullandığı politika araçları arasında yer almaktadır (Nikolić, Mraović ve Ćosić, 2010, 14). Diğer taraftan devlet, özel sektör, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve diasporaların kaynak ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunma konusunda aralarında oluşacak güçlü koordinasyon ve birlikte hareket edebilme kabiliyetinin kaynak ülkelerin kalkınmalarının sürdürülebilirliğine olumlu yönde katkı sağladığı görülmektedir (Aguias ve Newland, 2012, 187-188).

Sosyo-Demografik Özellikler

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; cinsiyet bilgileri açısından; % 23,3'ü (53 kişi) kadın, % 76,7'si (174 kişi) ise erkeklerden oluşmaktadır. % 10,6'sı (24 kişi) 25-30 yaş; % 36,6'sı (83 kişi) 31-35 yaş, % 24,2'si (55 kişi) 36-40 yaş, % 13,7'si (31 kişi) 41-45 yaş, % 4,8'i (11 kişi) 46-50 yaş ve % 10,1'i (23 kişi) ise 51 yaş ve üzerindedir. Medeni durumları dikkate alındığında; % 22'si (50 kişi) bekâr, % 73,6 'sı (167 kişi) evli ve %' 4'ü (9 kişi) boşanmış; 1 kişi soruyu cevaplandırmamıştır. Akademik unvana sahip olma durumları açısından; katılımcıların %

59,9'u (136 kişi) akademik unvan sahibi iken % 40,1'i (91 kişi) akademik unvan sahibi olmadığını belirtmiştir. Akademik unvan sahibi olan katılımcıların % 24,7'si (56 kişi) araştırmacı, % 1,3'ü (3 kişi) öğretim görevlisi, % 18,9'u (43 kişi) yardımcı doçent doktor, % 8,4'ü (19 kişi) doçent doktor ve % 6,6'sı (15 kişi) profesör olarak çalışmaktadır.

Anket katılımcılarının % 12,3'ü (28 kişi) sosyal bilimler, % 15'i (34 kişi) fen/doğa bilimleri, % 63,9'u (145 kişi) mühendislik/mimarlık bilimleri ve % 8,8'i (20 kişi) sağlık bilimleri uzmanlık alanlarında görev yapmaktadır. Görüleceği üzere mühendislik/mimarlık bilimleri alanında çalışanlar ağırlıklı bir yere sahiptir.

Ağ Üyeliğine İlişkin Bilgiler

Çalışma kapsamında katılımcıların ağ üyeliğine ilişkin bilgileri değerlendirildiğinde, diaspora ağları iki farklı kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategoride ağlar niteliklerine göre; akademik/bilimsel ağ, mesleki ağ ve diğer ağ olarak üçlü yapıdan oluşmaktadır. İkinci kategori ise; üye olunan ağın türünü dikkate almakta ve bu kapsamda ağlar; sanal/internet temelli ağ, dernek, platform ve diğer ağ olacak şekilde dörtlü yapıyı içerecek şekilde ortaya koyulmuştur.

Ağların niteliğine göre; katılımcıların % 68,7'si akademik/bilimsel ağ, % 25,1'i mesleki ağ ve % 6,2'si diğer ağlara üye olduklarını belirtmiştir. Türleri açısından; sanal/internet temelli ağ üyelerinin % 45,9, dernek üyelerinin % 40, platform üyelerinin % 12,7 ve diğer ağ üyelerinin % 1,4 oranında temsil kabiliyetine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2: Niteliği ve Türüne Göre Üye Olunan Ağlar

		Sayı	%
*Üye olunan ağın niteliği	Akademik/Bilimsel ağ	156	68,7
	Mesleki ağ	57	25,1
	Diğer ağ	14	6,2
	Toplam	227	100,0
		Sayı	%

**Üye olunan ağın türü	Sanal/İnternet temelli ağ	163	45,9
	Dernek	142	40,0
	Platform	45	12,7
	Diğer	5	1,4
Toplam		355	100,0

*İlgili soru çoktan seçmeli soru özelliğinde olup bu soruda katılımcıların birinci öncelikte üye olduğu ağ dikkate alınmıştır. ** İlgili soruda katılımcılara çoktan seçmeli cevap hakkı tanınması nedeniyle bu soruyu cevaplayan katılımcı sayısı anketi cevaplayan genel katılımcı sayısından fazla görünmektedir.

Türkiye ile Mesleki ve Akademik İşbirliği

Katılımcıların Türkiye'deki çalışmalarda yer alıp almadıklarına ilişkin soruya; katılımcıların % 26,4'ü (60 kişi) Türkiye'deki çalışmalarda yer aldığını, % 73,6'sı (167 kişi) ise Türkiye'de herhangi bir çalışmada yer almadığını belirtmiştir. Bu durum, anketi cevaplayanların önemli bir bölümünün Türkiye ile herhangi bir mesleki ve/veya akademik ilişki içerisinde bulunmadığını doğrulamaktadır.

Tablo 3: Türkiye'de Yer Alınan Çalışmalar

	Sayı	%
Araştırma-geliştirme projelerinde yer alma	38	27,9
Seminer, kurs, liderlik programları vb. çalışmalara katılma	35	25,7
Dönemsel misafir öğretim elemanı olarak ders verme	10	7,4
Türkiye'deki meslektaşlarımla ortaklaşa kitap editörlüğü yapma ve/veya kitap/makale yazma	33	24,3
Kişi/kuruluşlara danışmanlık hizmeti verme	18	13,2
Diğer	2	1,5
Toplam	136	100,0

*İlgili soruda katılımcılara çoktan seçmeli cevap hakkı tanınması nedeniyle soruyu cevaplayan katılımcı sayısı Türkiye'deki çalışmalarda yer alan katılımcı sayısından fazla görünmektedir.

Tablo 3'te katılımcıların Türkiye'de yer aldıkları çalışmalar ele alındığında; % 27,9'u araştırma-geliştirme projelerinde yer aldığını, % 25,7'si seminer, kurs, liderlik programları vb. çalışmalara katıldığını, % 7,4'ü

dönemsel misafir elemanı olarak ders verdiğini, % 24,3'ü Türkiye'deki meslektaşlarıyla ortaklaşa kitap editörlüğü yaptığını ve/veya kitap-makale yazdığını, % 13,2'si kişi-kuruluşlara danışmanlık hizmeti verdiğini, % 1,5'i ise diğer çalışmalarda yer aldığını belirtmiştir.

Tablo 4: Türkiye'deki Çalışmalardan Haberdar Olma Şekli

	Sayı	%
Türkiye'deki kuruluş/kuruluşlar tarafından bilgilendirilme yoluyla	29	29,6
Üye olduğum ağ aracılığıyla	17	17,3
Yurtdışındaki resmi Türk temsilcilikleri ile	2	2,0
Arkadaşlar	42	42,9
Diğer	8	8,2
Toplam	98	100,0

*İlgili soruda katılımcılara çoktan seçmeli cevap hakkı tanınması nedeniyle soruyu cevaplayan katılımcı sayısı Türkiye'deki çalışmalarda yer alan katılımcı sayısından fazla görünmektedir.

Katılımcıların % 29,6'sı Türkiye'deki kuruluş/kuruluşlar tarafından bilgilendirilmeleriyle, % 17,3'ü üye oldukları ağ aracılığıyla, % 2'si yurtdışındaki resmi Türk temsilcilikleri ile, % 42,9'u arkadaşları tarafından haberdar edildiğini ifade etmiş ve % 8,2'si ise diğer seçeneğini cevaplandırmıştır.

Tablo 5: Türkiye'deki Çalışmalarda Yer Almada Belirleyici Unsurlar

	Sayı	%
Üye olduğum ağ	13	14,9
Bireysel girişim/çaba	43	49,4
Devlet kuruluş/kuruluşları	18	20,7
Özel sektör	11	12,6
Diğer	2	2,3
Toplam	87	100,0

*İlgili soruda katılımcılara çoktan seçmeli cevap hakkı tanınması nedeniyle soruyu cevaplayan katılımcı sayısı Türkiye'deki çalışmalarda yer alan katılımcı sayısından fazla görünmektedir.

Tablo 5'te katılımcıların verdikleri cevaplardan anlaşıldığı üzere; Türkiye'de yer alınan çalışmaların yaklaşık yarısında bireysel girişimler etkili olmaktadır. Buna göre; katılımcıların % 14,9'u üye olduğu ağı, % 49,4'ü bireysel girişim/çabayı, % 20,7'si devlet kuruluş/kuruluşlarını, % 12,6'sı özel sektörü ve % 2,3'ü diğer seçeneğini gerekçe göstermiştir.

Tablo 6: Türkiye'de Yer Alınan Çalışmaların Devam Etme Durumu

	Sayı	%
Evet devam ediyor	30	50,0
Hayır devam etmiyor	30	50,0
Toplam	60	100,0

Türkiye'deki çalışmaların devam edip etmediğine yönelik katılımcıların yarısı çalışmalarının devam ettiğini belirtirken, diğer yarısı devam etmediğini ifade etmektedir. Ankete katılan 227 kişiden yalnızca 30 kişinin çalışmalarının devam ettiğini belirtmesi, katılımcıların yalnızca % 13,21'inin aktif olarak Türkiye ile ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan % 86,9 oranındaki katılımcının Türkiye ile mesleki ilişki içerisinde yer almadığını belirtmesi, söz konusu katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Türkiye'nin kalkınması yerine ABD'nin kalkınmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Türkiye'deki çalışmaların devam etmemesine gerekçe olarak % 45'i içinde buldukları projenin sonlanmasını, % 15'i parasal teşviklerdeki yetersizliği, % 15'i Türkiye'nin çalışma koşullarındaki yetersizlik/aksilikleri, % 15'i ise diğer nedenleri sıralamıştır.

Ölçeklere İlişkin Geçerlilik Analizi

KMO testi için örneklem yeterliliği değerinin 0,7 ve üzeri olması örneklem yeterliliğinin iyi olduğunun göstergesidir (Can, 2014, 303). Diaspora ağlarının kalkınmaya katkısı ölçeği KMO örneklem yeterlilik testi değerinin tablo 7'de yer verildiği üzere 0,934 düzeyinde ve $KMO \geq 0,7$ koşuluna uygun olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çalışmanın gerçekleştirilmesi açısından örneklemin yeterliliğinin iyi olduğu söylenebilir (Tablo 7).

Tablo 7: Diaspora Ağlarının Kalkınmaya Katkısı KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Testi			,934
Yaklaşık Ki-Kare			2886,368
Bartlett Testi	Küresellik	Sd	91
		<i>p</i>	,000

Kline faktör sayısının seçimine ilişkin birden fazla seçeneğin seçilebileceğini ileri sürmektedir. Söz konusu tekniklerden biri de kurama dayalı faktör sayısıdır. Buna göre; oluşturulması istenilen faktör sayısı açısından belirli bir sayının bilgisayara girilmesi yoluyla söz konusu faktör sayısına ulaşılabileceğini iddia etmektedir (Kline, 2011, 116). Söz konusu iddiayı destekleyen bir başka açıklamaya göre; özdeğerlerin faktör sayısını açıklama oranı da faktör sayısının belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Özdeğerlerin toplam varyansın % 80-90'ını karşılaması durumunda gerçekleştirilmesi istenilen araştırmada k tane faktörün belirlenmesi ya da yamaç grafiği çizilmesiyle eğimin azaldığı ya da sona erdiği yere kadar olan yerde özdeğerler esas alınarak faktör sayısı ortaya çıkmış olmaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014, 192).

Kline tarafından öne sürülen kurama dayalı faktör sayısının dikkate alındığı araştırmada; faktör sayısı diaspora ağlarının kalkınmaya katkısı anketi alt boyutları dikkate alınarak paket programa dört olarak girilmiştir. Böylelikle birinci faktörün özdeğeri 8,643, ikinci faktörün özdeğeri 1,493, üçüncü faktörün özdeğeri 0,853 ve dördüncü faktörün özdeğeri 0,653 düzeyinde ortaya çıkmıştır. Dört faktör toplam varyansın % 83'ünü açıklamaktadır (Bakınız: Tablo 8, Ek 1).

Maddelerin birden fazla faktörle ilişkili olması durumunda o maddenin en yakın ilişkide bulunduğu faktörün altında yer alması gerekmektedir. Ayrıca farklı maddeler arasında söz konusu maddenin ilişki düzeyi açısından gösterdiği farkın 0,1'den fazla olması beklenmektedir (Can, 2014, 307).

Maddeler arasında 0,1'den az farkın olduğu ve birbirine en yakın maddelerin analizden çıkarılmaya başlamasıyla faktör analizi yinelenmiştir. Öncelikle 14. soru analizden çıkarılarak faktör analizinin yinelenmesiyle binişiklik sorunu devam etmiş ve 10. soru da analizden çıkarılmıştır.

Yinelenen faktör analizi sonucunda binişiklik sorununun halen görülmesiyle birlikte 9. soru da analizden çıkarılarak faktör döndürme işlemi gerçekleştirilmiş ve binişiklik sorununun sona ermiş haliyle tablo 9'a ulaşılmıştır. Buna göre faktör analizinde dört faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Ulaşılan faktör matrisi sonuçları açısından faktörler; kaynak ülkeyle bağlantı, mesleki işbirliği, ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası ve diaspora gönüllülüğü olarak belirginleşmiştir. Faktör döndürme işleminin ardından kaynak ülkeyle bağlantı boyutunu karşılayan sorular 1,2,3 ve 4; mesleki işbirliğini karşılayan sorular 5,6,7, ve 8, mesleki işbirliğini karşılayan sorular 11, 12 ve 13, ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabasını karşılayan sorular ise 15, 16 ve 17. sorulardan oluşmaktadır (Bakınız: Tablo 9, Ek 1).

Tablo 10'da devlet politikalarının kalkınmaya katkısı ölçeğinde örneklem yeterliliği değeri açısından KMO ve Bartlett testi 0,957 değer almıştır. Değerden görüleceği üzere ulaşılan örneklem sayısı analizi yapmak için uygundur. Ayrıca p değeri anlamlı çıkmaktadır ($p < 0,005$).

Tablo 10: Devlet Politikalarının Kalkınmaya Katkısı KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Testi		,957
Yaklaşık Ki-Kare		6372,538
Bartlett Testi	Küresellik Sd	276
	p	,000

Devlet politikalarının kalkınmaya katkısı ölçeği açıklanan varyans tablosunda görüldüğü üzere dört faktör toplam varyansın % 80'ini açıklamaktadır. Buna göre; birinci faktörün özdeğeri % 15,680, ikinci faktörün özdeğeri 1,738, üçüncü faktörün özdeğeri % 1,039 ve dördüncü faktörün özdeğeri % 0,857'dir (Bakınız: Tablo 11, Ek 1).

Devlet politikalarının kalkınmaya katkısı ölçeğini oluşturan anket sorularında ise binişiklik sorunu olan 33. ve 26. soruların anketten çıkarılmasıyla tablo 12'de (bakınız: Ek 1) yer alan faktör matrisine ulaşılmıştır.

Devlet politikalarının kalkınmaya katkısı ölçeğine ilişkin gerçekleştirilen faktör analizine göre; kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi boyutunun soruları aynı faktör altında yer al-

mış ve ortaya çıkan boyuta “kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi” adı verilmiştir. Ayrıca ilişkilerin sürekliliği ve bilgi akışı ve erişim boyutlarına ait sorular aynı faktör altında yer almış ve ilgili boyut “bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik” olarak adlandırılmıştır. Diğer taraftan ulusaşırı hareketlilik boyutu döndürme işleminin ardından iki boyuta ayrılmış ve ayrılan soru grubuna ulusaşırı faaliyetlere katılım adı verilmiştir. Ulusaşırı hareketlilik boyutu ise isim değişikliği ve içerdiği sorular itibarı ile değişmeden analiz içerisinde korunmuştur. Faktör döndürme sonrasında ortaya çıkan yeni yapıda; kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi” boyutu on sorudan (34., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 42., ve 43. soru), “bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik” boyutu altı sorudan (27., 28., 29., 30., 31. ve 32. soru), “ulusaşırı faaliyetlere katılım boyutu” dört sorudan (22., 23., 24. ve 25. soru), “ulusaşırı hareketlilik” boyutu ise dört sorudan (18., 19., 20. ve 21. soru) oluşmuştur (Bakınız: Tablo 12, Ek 1).

Ölçek alt boyutlarının güvenilirliği açısından ilk olarak diaspora ağlarının kalkınma katkısı ölçeğinin alt boyutları açısından güvenilirlik analizi yapılmıştır. Her bir alt boyutta yer alan Cronbach’s Alpha değerlerine göre; kaynak ülkeyle bağlantı boyutu 0,939; mesleki işbirliği boyutu 0,913; diaspora gönüllülüğü boyutu 0,874 ve ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası boyutu 0,916 güvenilirliğe sahiptir. Devlet politikalarının kalkınma katkısı ölçeği Cronbach’s Alpha değerleri dikkate alındığında; kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi boyutu 0,968; bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik boyutu 0,950; ulusaşırı faaliyetlere katılım boyutu 0,898 ve ulusaşırı hareketlilik boyutu 0,926 güvenilirlik değerini alarak soruların yüksek düzeyde güvenilir olduğu görülmektedir.

Gruplar arası Anlamlılık İlişkisinin Test Edilmesi ve Boyutlar Arası Regresyon Analizi

Gruplar arasında anlamlılık ilişkisi açısından “diaspora ağlarının kalkınmaya katkısı” ölçeği ve “devlet politikalarının kalkınmaya katkısı” ölçeği her ölçek özelinde alt boyutları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmaması yönüyle ele alınmıştır.

Tablo 13’e göre (bakınız: Ek 1) ağ üyelerinin algıları açısından grup or-

talamalarının aldıkları değerler dikkate alındığında; kaynak ülkeyle bağlantı boyutu 0,072; mesleki işbirliği boyutu 0,262; ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası boyutu 0,588; diaspora gönüllülüğü boyutu 0,295'tir. Anlamlılığa ilişkin değerlerden görüleceği üzere gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0,05$).

Betimsel istatistikler tablosunda ağ üyelerinin üye oldukları ağın niteliği ve grup ortalamaları verilen puanlar göz önüne alındığında; kaynak ülkeyle bağlantı 2,3524, mesleki işbirliği 2,2489, ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası 2,1953, diaspora gönüllülüğü 2,6520 ortalamaya sahiptir. Ortalamaların oldukça düşük olması ağ üyelerinin üyesi oldukları ağların Türkiye'deki kuruluşlarla yeterince bir araya gelmeyerek bu amaçla çaba sarf etmedikleri, ağların Türkiye'yle yeterince bağlantı kurmadığı, mesleki işbirliğini yeterli düzeyde yürütmedikleri, ağların yönetimlerinin Türkiye'nin kalkınması için Türkiye ile ortak hareket etmedikleri ve Türkiye'nin kalkınması konusunda yeterli istekliliği göstermediklerine yönelik bir algıya sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Bakınız: Tablo 14, Ek 1).

Devlet politikalarının kalkınmaya katkısı ölçeğine ilişkin tablo 15'te (bakınız: Ek 1) grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,005$). Anlamlılık değerleri her bir alt boyut açısından ele alındığında; kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi boyutu 0,807, bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik boyutu 0,358, ulusaşırı faaliyetlere katılım boyutu 0,589 ve ulusaşırı hareketlilik boyutu 0,257'dir.

Tablo 16'da (bakınız: Ek 1) yer verilen grup ortalamaları açısından kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi 1,9123, bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik 1,8399, ulusaşırı faaliyetlere katılım 2,1311, ulusaşırı hareketlilik ise 2,2313 ile oldukça düşük ortalamalara sahiptir. Ortalamalar ağ üyelerinin devlet politikalarının beyin göçünü kazanıma dönüştürücü faaliyetleriyle ilgili olumsuz algı ortaya koyduklarını göstermektedir.

Devlet politikalarının diaspora ağlarının Türkiye'nin kalkınmasına olan katkısı üzerindeki belirleyiciliğini ölçmek amacıyla regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Bakınız: Tablo 17, Ek 1). Buna göre; devlet politikalarının kalkınmaya katkısı ölçeğinin alt boyutları bağımsız değişken, diaspo-

ra ağlarının kalkınmaya katkısı alt boyutları bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Böylelikle bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki belirleyicilikleri ortaya koyulmuştur.

Tablo 17’de (bakınız: Ek 1) görüldüğü üzere sırasıyla her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki belirleyiciliklerine göre; ulusaşırı faaliyetlere katılım bağımsız değişkeni kaynak ülkeyle bağlantı, mesleki işbirliği, ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası ve diaspora gönüllülüğü bağımlı değişkenleri üzerinde belirleyicidir ($p < 0,05$). Ayrıca diaspora gönüllülüğü bağımlı değişkeni üzerinde kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi bağımsız değişkenin belirleyiciliği anlamlı bulunmaktadır.

Modelde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri açıklayıcılığı açısından her bir bağımlı değişken için R kare değerleri dikkate alındığında; dört bağımlı değişken üzerinde belirleyiciliği anlamlı bulunan ulusaşırı faaliyetlere katılım bağımsız değişkeninin kaynak ülkeyle bağlantı değişkenini % 23 oranında açıkladığı, mesleki işbirliği bağımlı değişkenini % 22 oranında açıkladığı, ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası bağımlı değişkenini % 30 oranında açıkladığı görülmektedir. Bununla birlikte ulusaşırı faaliyetlere katılım ve kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi bağımsız değişkenlerinin diaspora gönüllülüğü bağımlı değişkenini % 20 oranında açıkladıkları sonucuna ulaşılmaktadır (Bakınız: Tablo 17, Ek 1).

SONUÇ

Beyin göçü gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından işgücü kaybına yönelik önemli bir sorunsaldır. Göçe yönelen tartışmaların geçmişi oldukça eski olmakla birlikte bu konuda temel olarak iki farklı görüş ileri sürülmektedir. Birincisi göçün bir kayıp olduğu diğeri ise göçün tüm dünyaya yönelen ve insanlığın yararına bir hareketlilik olduğudur. 1960’lı yıllarda başlayan birinci dönem tartışmalar ilerleyen zamanlarda ikinci dönem göç tartışmalarıyla devam etmiştir. Bu tartışmalarda göç ve kalkınma ilişkisi ele alınmış ve göçü kazanıma çevirmeye yönelik çeşitli kalkınma politikaları ileri sürülmüştür.

Beyin göçüne ilişkin işgücü kaybını yaşayan ülkelerde mevcut kaybı gi-

dermeye yönelik geçmişten bugüne pek çok politika hayata geçirilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin uzun süredir uygulamakta olduğu politikalarından biri olan diasporalar ve diaspora ağları beyin göçünü kazanıma çevirmede başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır.

Ülkelerin göçe karşı başvurdukları çeşitli politika uygulamaları içerisinde öne çıkan diaspora ağları, yurtdışında yaşayan vatandaşlarının üye oldukları ve böylelikle kendi ülkeleriyle bağlarını devam ettirmeyi sağlayıcı bir örgütlenme yapısı ortaya koymaktadır.

ABD’de yaşayan ve doktora dereceli diaspora ağı üyesi bilim adamları üzerinde gerçekleştirilen çalışmanın bulguları açısından dört sonuçla karşılaşılmaktadır. Bunların birincisi; ABD’de yaşayan bilim adamları Türkiye’nin kalkınmasına katkı sağlamamaktadır. Nitekim bilim adamlarının önemli bir bölümünün Türkiye’deki çalışmalarda yer almamaları ve Türkiye ile olan çalışmalarının devam ettiğini söyleyenlerin oldukça düşük bir orana karşılık gelmesi Türkiye’nin kalkınmasına hizmet etmediklerini göstermektedir. Çalışmada ulaşılan ikinci sonuç; bilim adamlarının üye oldukları ağların Türkiye’nin kalkınmasına katkı sağlamadığı yönündedir. Özellikle ağların mesleki işbirliği yürütebilme, ağlar ve ağ üyelerinin Türkiye’nin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkı sağlayabilme, Türkiye’ye yönelik bilgi ve yetenek transferi sağlamaya ve ağ yöneticilerinin Türkiye’deki kişi ve kuruluşlarla birlikte hareket edebilmeye yönelik gerekli girişimleri üstlenebilme konularında yeterince sorumluluk almadıklarını belirtmek mümkündür. Üçüncü sonuç; ağ üyesi bilim adamlarının Türk devlet politikalarının beyin göçünü kalkınmaya çeviremediğine ilişkin algıya sahip olmalarıdır. Bu kapsamda bilim adamları; devletin yurtdışındaki vatandaşlarıyla yeterince ilgilenmediği, fiziksel olarak bir araya gelmediği, vatandaşlarına her an ulaşabileceği şekilde etkili bir iletişim süreci oluşturmadığı, onların bilgi ve uzmanlıklarını Türkiye’ye aktarabilmeleri konusunda devletin çeşitli kuruluşlarla yerli koordinasyonu sağlamadığına yönelik algıya sahiptirler. Araştırma kapsamında ulaşılan bir başka sonuca göre; devlet politikaları içerisinde uluslararası faaliyetlere katılım boyutunun diaspora ağlarının alt boyutlarını belirleyiciliği anlamlı bulunmuştur. Bunun anlamı; Türk devletinin gerek yurtdışında yaşayan vatandaşları gerekse ağlarla bir araya gelmesi ve dış temsilciliklerinden etkin olarak yararlanması, yurtdışındaki vatandaşları

tarafından düzenlenen etkinliklere katılımı ağların ve ağ yönetimlerinin Türkiye'yle birlikte hareket etmelerini, mesleki işbirliği çalışmalarında bulunmalarını, Türkiye ile bağlantı kurmalarını ve Türkiye'nin kalkınmasına gönüllülük esaslı katılım sağlamalarını olumlu yönde etkilemeye yönelik bir algı ortaya koyduklarını göstermektedir. Ayrıca devletin kendi kurumlarını organize ederek etkin politikalar ortaya koyması ve bürokratik engelleri kaldırarak Türkiye'yle çalışmaları özendirici rol oynaması ağların Türkiye'nin kalkınmasına yönelik yüksek düzeyde gönüllülük esasıyla hareket etmelerini sağlayacağını göstermektedir.

Sonuç olarak; Türkiye'nin yurtdışındaki bilimsel diasporasından etkili biçimde yararlanabilmesi amacıyla diaspora ağlarıyla olan ilişkilerini etkin hale getirmesi ve devlet politikalarının göçten kalkınma sağlayıcı bir düzlemde yer alması önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Agunias, Doreen Rannveig ve Newland, Kathleen (2012): Developing A Road Map for Engaging Diasporas in Development: A Handbook For Policy Makers and Practitioners in Home and Host Countries, Geneva, International Organization for Migration (IOM).
- Brown, Mercy (2000): "Using The Intellectual Diaspora to Reverse the Brain Drain: Some Useful Examples", Regional Conference on Brain Drain and Capacity Building in Africa, IDRC, 22-24 February, s. 13.
- Can, Abdullah (2014): SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi, 3. bs., Ankara, Pegem.
- Cañibano, Carolina (2010): "Beyond The Economics Of The Brain Drain", Globelics 2010 8th International Conference Making Innovation Work For Society: Linking, Leveraging and Learning, Malaysia, 1-36.
- Çokluk, Ömay, Şekercioğlu, Güçlü ve Büyüköztürk, Şener (2014): Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları, 3. bs., Ankara, Pegem.
- Davenport, Sally (2004): "Panic and Panacea: Brain Drain and Science and Technology Human Capital Policy", Research Policy, 33, 617-630.
- Diaspora Volunteering: A Comhlámh Discussion Paper, (Çevrimiçi) http://issuu.com/comhlahm/docs/diaspora_volunteering_a_comhlahm_di, 31 Mayıs 2015.
- Ferede, Martha K.: "Policy Brief: Engaging The Diaspora: Potential For Sub-Saharan African Universities", Programme on Innovation, Higher Education and Research for Development IHERD, (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/sti/Engaging%20the%20Diaspora_Ferede.pdf, 22 Mart 2015, pp. 1-9.
- Grubel, Herbert B. ve Scott, Anthony D. (1966): "The International Flow of Human Capital", The American Economic Review, Vol. 56, No 1/2, 268-274.

- Gueron, Joseph ve Spevacek, Anne Marie (2008): "Diaspora Development Nexus: The Role of ICT", USAID Knowledge Services Center (KSC), (Çevrimiçi) <https://www.unitar.org/ny/sites/unitar.org.ny/files/Hannafin%20ICT%20Diasporas.pdf>, pp. 1-31.
- IOM (2013): "Diasporas and Development: Bridging Societies and States", Diaspora Ministerial Conference, No. 22, Geneva, pp. 5-87.
- Kline, Rex B. (2011): Principles and Practise of Structural Equation Modeling, Third ed., London, The Guilford Press.
- Kurtuluş, Berrak (1999): Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Beyin Göçü, İstanbul, Alfa.
- Maria, Corrado Di ve Stryszowski, Piotr (2009): "Migration, Human Capital Accumulation and Economic Development", Journal of Development Economics, 90, 306-313.
- Meyer Jean-Baptiste ve Brown, Mercy (1999): "Scientific Diasporas: A New Approach to the Brain Drain", World Conference on Science UNESCO-ICSU, Discussion Paper, No. 41, Erişim tarihi: 22 Şubat 2014, <http://www.unesco.org/most/meyer.htm>.
- Nikolić, Sara, Mraović, Boriša ve Ćosić, Emina (2010): "The Scientific Diaspora As The Brain Gain Option: Exploring The Case Of Bosnia and Herzegovina", ACIPS, (Çevrimiçi) <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/Istrazivanja/default.aspx?id=1812&langTag=bs-BA>, 16 Ocak 2015, pp. 1-36.
- Papila, Nilay (2013): Crossing The Bridge- March 2013 Research Destination Turkey, (Çevrimiçi) <http://www.tassausa.org/Newsroom/2013/item/1441/Crossing-the-Bridge-%E2%80%93-March-2013>, 27 Şubat 2015.
- Sahay, Anjali (2009): Indian Diaspora In The United States Brain Drain or Gain?, Lanham MD, Lexington Books.
- Séguin, Béatrice, State, Leah, Singer, Peter A. ve Daar, Abdallah S. (2006): "Scientific Diasporas As An Option For Brain Drain: Re-Circulating Knowledge For Development", Int. J. Biotechnology, Vol. 8, No. 1/2,

pp. 78-90.

- Tejeda, Gabriel Varzari, Vitalie ve Porcescu, Sergiu (2013): "Scientific Diasporas, Transnationalism and Home Country Development: Evidence From a Study of Skilled Moldovans Abroad", Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 13, No. 2, pp. 157-173.
- Wong Kar-yiu ve Yip, Chong Kee (1999): "Education, Economic Growth, and Brain Drain", Journal of Economic Dynamics and Control, 23, 699-726.
- Yevgeny Kuznetsov (2006): "Leveraging Diasporas of Talent: Toward A New Policy Agenda" pp. 221-237, (İçinde) Yevgeny Kuznetsov (Ed.), Diaspora Networks and the International Migration of Skills How Countries Can Draw on Their Talent Abroad, Washington, DC, The World Bank.

EKLER*EK 1.***Tablo 1:** Dünya Genelinde Görülen Diasporalar

Ülke	Diaspora Adı	Diaspora Türü
Arap ülkeleri	The Network of Arab Scientists and Technologists Abroad (ASTA)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Arjantin	Programa para la Vinculacion con Cientificos y Tecnicos Argentinos en el Exterior (Program for the Linkage of Argentine Scientists and Technologists Abroad) (PROCITEXT)	Gelişen Entelektüel/bilimsel diaspora
ASSAM	Transfer of Knowledge and Technology to Assam	TOKTEN Programı
Çin	Chinese Scholars Abroad (CHISA)	Öğrenci ağları/ akademik ağlar
	Society of Chinese Bioscientists in America	Yerel mesleki kuruluş
	Chinese American Engineers and Scientists Association of Southern California (CESASC)	Yerel mesleki kuruluş
Kolombiya	The Colombian Network of Researchers and Engineers Abroad (Red Caldas)	Entelektüel/bilimsel diaspora
El Salvador	Conectandonos al Futuro de El Salvador (Connecting to El Salvador's Future)	Gelişen Entelektüel/bilimsel diaspora
Fransa	Frognet	Öğrenci ağları/ akademik ağlar
Hindistan	Silicon Valley Indian Professionals Association (SIPA)	Yerel mesleki kuruluş
	Worldwide Indian Network	Entelektüel/bilimsel diaspora
	The International Association of Scientists and Engineers and Technologists of Bharatiya Origin	Gelişen entelektüel/bilimsel diaspora
	Interface for Non Resident Indian Scientists and Technologists Programme (INRIST)	Gelişen entelektüel/bilimsel diaspora
İran	The Iranian Scholars Scientific Information Network	Entelektüel/bilimsel diaspora
İrlanda	The Irish Research Scientists Association (IRSA)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Japonya	Japanese Associate Network (JANET)	Öğrenci ağları/ akademik ağlar

Kenya	Association of Kenyans Abroad (AKA)	Gelişen entelektüel/ bilimsel diaspora
Kore	Korean Scientists Engineers Association of Sacramento Valley	Yerel mesleki kuruluş
	The Global Korean Network	Entelektüel/bilimsel diaspora
Latin Amerika	Asociation I.attino-americaine de Scientifiques (Latin American Association of Scientists) (ALAS)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Lübnan	TOKTEN for Lebanon	TOKTEN Programı
Fas	Moroccan Association of Researchers and Scholars Abroad (MARS)	Öğrenci ağları/ akademik ağlar
Nijerya	Association of Nigerians Abroad (A.N.A)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Norveç	Association of Norwegian Students	Öğrenci ağları/ akademik ağlar
Pakistan	Return of Qualified Expatriate Nationals to Pakistan	TOKTEN Programı
Filistin	Programme of Assistance to the Palestine People	TOKTEN Programı
Peru	Red Cientifica Peruana (Peruvian Scientific Network)	Gelişen entelektüel/ bilimsel diaspora
Filipinler	Brain Gain Network (BGN)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Polonya	The Polish Scientists Abroad	Entelektüel/bilimsel diaspora
Romanya	The Forum for Science and Reform (FORS)	Gelişen entelektüel/ bilimsel diaspora
Güney Afrika	The South African Network of Skills Abroad (SAN-SA)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Tayland	The Reverse Brain Drain Project(RBD)	Gelişen entelektüel/ bilimsel diaspora
	Association of Thai Professionals in America and Canada (ATPAC)	Entelektüel/bilimsel diaspora
	The Association of Thai Professionals in Europe (ATPER)	Entelektüel/bilimsel diaspora
	The Association of Thai Professionals in Japan (ATPIJ)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Tunus	The Tunisian Scientific Consortium (TSC)	Entelektüel/bilimsel diaspora
Uruguay	Red Academica Uruguay (Uruguayan Academic Network)	Gelişen entelektüel/ bilimsel diaspora

Venezuela	In Contact with Venezuela	Gelişen entelektüel/ bilimsel diaspora
	El Programa Talento Venezolano en el Extrior (Program of Venezuelan Talents Abroad) (TALVEN)	Gelişen entelektüel/ bilimsel diaspora

Kaynak: Mercy Brown, "Using The Intellectual Diaspora to Reverse the Brain Drain: Some Useful Examples", Regional Conference on Brain Drain and Capacity Building in Africa, IDRC, 22-24 February 2000, s. 13.

Tablo 8: Diaspora Ağlarının Kalkınmaya Katkısı Açıklanan Toplam Varyans

Madde Sayısı	Başlangıç Özdeğerleri			Yükler Karesinin Çıkarım Toplamı			Yükler Karesinin Döndürme Toplamı		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde
1	8,643	61,737	61,737	8,643	61,737	61,737	3,537	25,265	25,265
2	1,493	10,665	72,402	1,493	10,665	72,402	2,974	21,244	46,509
3	,853	6,093	78,495	,853	6,093	78,495	2,731	19,506	66,014
4	,653	4,664	83,158	,653	4,664	83,158	2,400	17,144	83,158
5	,396	2,826	85,985						
6	,315	2,249	88,233						
7	,296	2,113	90,347						
8	,266	1,897	92,243						
9	,241	1,722	93,965						
10	,234	1,671	95,636						
11	,181	1,296	96,932						
12	,166	1,188	98,120						
13	,139	,995	99,116						
14	,124	,884	100,000						

Tablo 9: Diaspora Ağlarının Kalkınmaya Katkısı Döndürülmüş Faktör Matrisi

Alt Boyutlar	Faktörler			
Madde No	1	2	3	4

Kaynak	3	0,887	0,197	0,177	0,169
Ülkeyle Bağlantı	2	0,881	0,188	0,228	0,105
	4	0,845	0,272	0,213	0,194
	1	0,745	0,306	0,261	0,247
Mesleki İşbirliği	7	0,264	0,809	0,290	0,198
	6	0,281	0,751	0,322	0,299
	8	0,246	0,740	0,319	0,329
	5	0,341	0,654	0,150	0,400
Ağ Yönetiminin Kaynak Ülkeyle Birlikte Hareket Etme Çabası	15	0,289	0,289	0,817	0,222
	17	0,236	0,229	0,799	0,328
	16	0,270	0,341	0,759	0,260
Diaspora Gönüllülüğü	11	0,153	0,338	0,233	0,797
	12	0,212	0,293	0,303	0,790
	13	0,314	0,292	0,441	0,618

Tablo 11: Devlet Politikalarının Kalkınmaya Katkısı Açıklanan Toplam Varyans

Madde Sayısı	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Birikimli Yüzde
1	15,680	65,335	65,335	15,680	65,335	65,335	7,110	29,623	29,623
2	1,738	7,242	72,577	1,738	7,242	72,577	4,505	18,770	48,393
3	1,039	4,330	76,906	1,039	4,330	76,906	3,917	16,321	64,714
4	,857	3,571	80,477	,857	3,571	80,477	3,783	15,763	80,477
5	,604	2,516	82,993						
6	,485	2,022	85,015						
7	,447	1,862	86,877						
8	,380	1,582	88,459						
9	,307	1,280	89,739						
10	,298	1,240	90,979						
11	,258	1,077	92,056						
12	,249	1,036	93,092						
13	,211	,878	93,970						
14	,191	,795	94,764						
15	,182	,757	95,521						
16	,170	,709	96,230						

17	,165	,689	96,919
18	,144	,598	97,517
19	,129	,537	98,055
20	,120	,502	98,557
21	,096	,400	98,957
22	,088	,367	99,324
23	,086	,357	99,680
24	,077	,320	100,000

Tablo 12: Devlet Politikalarının Kalkınmaya Katkısı Döndürülmüş Faktör Matrisi

Alt Boyutlar	Faktörler				
	Madde No	1	2	3	4
Kurumlararası Koordinasyon İle Bilgi ve Yetenek Transferinin Özendirilmesi	39	0,804	0,221	0,124	0,234
	38	0,802	0,240	0,222	0,252
	37	0,794	0,323	0,226	0,179
	36	0,790	0,259	0,240	0,186
	41	0,769	0,279	0,300	0,277
	42	0,763	0,297	0,287	0,250
	35	0,750	0,458	0,174	0,201
	40	0,667	0,354	0,406	0,258
	43	0,644	0,240	0,488	0,315
	34	0,639	0,481	0,168	0,239
Bilgi Akışı ve Erişim İle İlişkilerde Süreklilik	32	0,416	0,736	0,293	0,265
	30	0,460	0,724	0,328	0,189
	31	0,443	0,703	0,288	0,203
	29	0,365	0,692	0,340	0,247
	28	0,336	0,634	0,235	0,358
	27	0,336	0,602	0,398	0,404
Uluslararası Faaliyetlere Katılım	25	0,220	0,214	0,776	0,141
	24	0,319	0,277	0,736	0,279
	22	0,250	0,380	0,673	0,370
	23	0,311	0,355	0,658	0,333

Ulusaşırı Hareketlilik	18	0,289	0,279	0,075	0,824
	19	0,291	0,197	0,274	0,803
	21	0,287	0,204	0,458	0,719
	20	0,241	0,288	0,429	0,716

Tablo 13: Diaspora Ağlarının Kalkınma Katkısı ANOVA Testi

Alt Boyutlar		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	<i>p</i>
Kaynak Ülkeyle Bağlantı	Gruplar arası	6,574	2	3,287	2,659	,072
	Gruplar içi	276,857	224	1,236		
	Toplam	283,431	226			
Mesleki İşbirliği	Gruplararası	2,893	2	1,447	1,349	,262
	Gruplar içi	240,169	224	1,072		
	Toplam	Toplam	243,062	226		
Ağ Yönetiminin Kaynak Ülkeyle Birlikte Hareket Etme Çabası	Gruplararası	1,228	2	,614	,532	,588
	Gruplar içi	258,447	224	1,154		
	Toplam	259,675	226			
Diaspora Gönüllülüğü	Gruplararası	3,097	2	1,548	1,228	,295
	Gruplar içi	282,410	224	1,261		
	Toplam	285,507	226			

Tablo 14: Diaspora Ağlarının Kalkınma Katkısı Betimsel İstatistikler Tablosu

Alt Boyutlar	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95 % Ortalamaların Güven Aralığı		Alt Sınır	Üst Sınır	
					Alt sınır	Üst sınır			
Kaynak Ülkeyle Bağlantı	Akademik/	156	2,4615	1,13740	,09106	2,2817	2,6414	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	2,0658	,96423	,12772	1,8099	2,3216	1,00	5,00
	Diğer ağ	14	2,3036	1,36642	,36519	1,5146	3,0925	1,00	4,75
Toplam	227	2,3524	1,11988	,07433	2,2060	2,4989	1,00	5,00	

Mesleki İşbirliği	Akademik/	156	2,3237	1,03027	,08249	2,1608	2,4867	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	2,0658	,96539	,12787	1,8096	2,3219	1,00	5,00
	Diğer ağ	14	2,1607	1,34310	,35896	1,3852	2,9362	1,00	4,75
Toplam		227	2,2489	1,03706	,06883	2,1133	2,3845	1,00	5,00
Ağ Yönetiminin Kaynak Ülkyle Birlikte Hareket Etme Çabası	Akademik/	156	2,2393	1,07816	,08632	2,0688	2,4098	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	2,1287	1,07599	,14252	1,8432	2,4142	1,00	5,00
	Diğer ağ	14	1,9762	1,01665	,27171	1,3892	2,5632	1,00	4,33
Toplam		227	2,1953	1,07192	,07115	2,0551	2,3355	1,00	5,00
Diaspora Gönüllülüğü	Akademik/	156	2,7201	1,12737	,09026	2,5418	2,8984	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	2,4503	1,05690	,13999	2,1699	2,7307	1,00	5,00
	Diğer ağ	14	2,7143	1,32599	,35438	1,9487	3,4799	1,00	4,33
Toplam		227	2,6520	1,12397	,07460	2,5050	2,7990	1,00	5,00

Tablo 15: Devlet Politikalarının Kalkınmaya Katkısı ANOVA Testi

Alt Boyutlar		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi	Gruplararası	,335	2	,167	,215	,807
	Gruplar içi	174,350	224	,778		
	Toplam	174,685	226			
Bilgi Akışı ve Erişim ile İlişkilerde Süreklilik	Gruplararası	1,769	2	,885	1,032	,358
	Gruplar içi	191,971	224	,857		
	Toplam	193,740	226			
Ulusasını faaliyetlere katılım	Gruplararası	,991	2	,496	,531	,589
	Gruplar içi	209,047	224	,933		
	Toplam	210,039	226			
Ulusasını hareketlilik	Gruplararası	2,932	2	1,466	1,369	,257
	Gruplar içi	239,926	224	1,071		
	Toplam	242,858	226			

Tablo 16: Devlet Politikalarının Kalkınma Katkısı Betimsel İstatistikler Tablosu

Alt Boyutlar	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95 % Ortalamaların Güven Aralığı		Alt Sınır	Üst Sınır	
					Alt sınır	Üst sınır			
Kurumlararası Koordinasyon ile Bilgi ve Yetenek Transferinin Özendirilmesi	Akademik/	156	1,9090	,88364	,07075	1,7692	2,0487	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	1,8860	,92860	,12300	1,6396	2,1324	1,00	5,00
	Diğer ağ	14	2,0571	,62230	,16632	1,6978	2,4164	1,00	3,00
Toplam	227	1,9123	,87917	,05835	1,7973	2,0273	1,00	5,00	
Bilgi Akışı ve Erişim ile İlişkilerde Süreklilik	Akademik/	156	1,8077	,91525	,07328	1,6629	1,9524	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	1,8450	,98191	,13006	1,5845	2,1056	1,00	5,00
	Diğer ağ	14	2,1786	,79115	,21144	1,7218	2,6354	1,00	3,67
Toplam	227	1,8399	,92588	,06145	1,7188	1,9610	1,00	5,00	
Uluslararası Faaliyetlere Katılım	Akademik/	156	2,1715	,95664	,07659	2,0202	2,3228	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	2,0175	1,00207	,13273	1,7517	2,2834	1,00	5,00
	Diğer ağ	14	2,1429	,91837	,24545	1,6126	2,6731	1,00	4,00
Toplam	227	2,1311	,96404	,06399	2,0050	2,2571	1,00	5,00	
Uluslararası Hareketlilik	Akademik/	156	2,2628	1,06589	,08534	2,0942	2,4314	1,00	5,00
	Bilimsel ağ								
	Mesleki ağ	57	2,0702	,97371	,12897	1,8118	2,3285	1,00	4,75
	Diğer ağ	14	2,5357	,90860	,24283	2,0111	3,0603	1,00	3,75
Toplam	227	2,2313	1,03663	,06880	2,0957	2,3669	1,00	5,00	

Tablo 17: Devlet Politikalarının Kalkınma Katkısı Bağımsız Değişkenlerinin Bağımlı Değişkenler Üzerindeki Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış	t	p
		B	Standart Hata	Beta		
Kaynak Ülkeyle Bağlantı	Model sabiti	,991	,171		5,798	,000
	Kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi	,163	,136	,128	1,198	,232
	Bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik	,013	,144	,011	,091	,927
	Uluslararası faaliyetlere katılım	,348	,117	,300	2,979	,003
	Uluslararası hareketlilik	,127	,098	,117	1,287	,199
Mesleki işbirliği	Model sabiti	1,042	,160		6,510	,000
	Kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi	,163	,127	,138	1,281	,202
	Bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik	,047	,135	,042	,350	,726
	Uluslararası faaliyetlere katılım	,329	,109	,306	3,010	,003
	Uluslararası hareketlilik	,048	,092	,048	,518	,605
Ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası	Model sabiti	,740	,155		4,764	,000
	Kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi	,163	,123	,134	1,320	,188
	Bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik	,090	,131	,078	,687	,493
	Uluslararası faaliyetlere katılım	,402	,106	,361	3,785	,000
	Uluslararası hareketlilik	,055	,089	,053	,613	,541
Diaspora gönüllülüğü	Model sabiti	1,407	,177		7,954	,000
	Kurumlararası koordinasyon ile bilgi ve yetenek transferinin özendirilmesi	,346	,141	,271	2,463	,015
	Bilgi akışı ve erişim ile ilişkilerde süreklilik	-,195	,149	-,161	-1,309	,192
	Uluslararası faaliyetlere katılım	,326	,121	,280	2,696	,008
	Uluslararası hareketlilik	,111	,102	,102	1,089	,277

Not: Kaynak ülkeyle bağlantı için R kare; 0,235 (bir bağımsız değişken), Mesleki işbirliği için R kare; 0,223 (bir bağımsız değişken), Ağ yönetiminin kaynak ülkeyle birlikte hareket etme çabası için R kare; 0,309 (bir bağımsız değişken), diaspora gönüllülüğü için R kare; 0,201 (iki bağımsız değişken)'dir.